

УДК 82.2:81'25

DOI: <https://doi.org/10.31861/gph2024.850-851.27-36>

**КОГНІТИВНА ОНТОЛОГІЯ ПЕРЕКЛАДАЦЬКОГО МЕТОДУ
МАКСИМА РИЛЬСЬКОГО (на матеріалі перекладів п'єс
„Король Лір” та „Дванадцята ніч”)**

**COGNITIVE ONTOLOGY OF MAKSYM RYLSKIY'S TRANSLATION
METHOD (based on the translations of „King Lear” and „Twelfth Night”)**

Анна ЗАСЛОНКІНА¹, Мирослав ТОМАЩУК²
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

¹кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри лінгвістики та перекладу
факультет іноземних мов
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
a.zaslonkina@chnu.edu.ua
<https://orcid.org/0000-0002-9446-3975>

²магістр кафедри лінгвістики та перекладу
факультет іноземних мов
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
tomashchuk.myroslav@chnu.edu.ua
<https://orcid.org/0009-0009-8374-8869>

The article dwells on the analysis of Maksym Rylskiy's translation method from the perspective of cognitive translation studies and P. Newmark's communicative translation approach. The study aims to model the translator's cognitive activity process in the course of rendering „King Lear” and „Twelfth Night” by William Shakespeare into Ukrainian. The study topicality is motivated by the need to outline the main features of the translation method of the Ukrainian literary translation classic for the further research on the theoretical and practical grounds of the Ukrainian translation studies. However, to the authors' best knowledge, very few publications are available in the literature that discuss Maksym Rylskiy's translations from English. Most of the recent studies focus on Rylskiy's translations from French and Slavic languages. The objective of the study is achieved through the methods of transformational analysis, cognitive modeling, and quantitative calculation. Thus, two levels of analysis contribute to the study: translation and cognitive. The translation analysis considers the transformations used by the translator at different language levels: formal lexical, lexical-semantic, lexical-grammatical, grammatical and stylistic. The cognitive analysis is based on the frame modeling method, which aims to determine the cognitive assonance and dissonance between the source and target texts. Study results indicate that Maksym Rylskiy's translation method involves bringing the text to the recipient to the maximum possible extent. The transformational potential of the translator's linguistic means is capable of effective reproduction of the author's intentions at

---

Заслонкіна А., Томашук М. Когнітивна онтологія перекладацького методу Максима Рильського (на матеріалі перекладів п'єс „Король Лір” та „Дванадцята ніч”). *Науковий вісник Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. Германська філологія*. Чернівці: Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2024. Вип. 850-851. С. 27-36. DOI: <https://doi.org/10.31861/gph2024.850-851.27-36>.

different cognitive levels, but does not always imply a successful reproduction of specific realias and comic fragments that are based on the consonance and puns.

Keywords: *cognition, cognitive modeling, transformation, translation, interpretation, cognitive model, „faithful translation”.*

Статтю присвячено аналізу перекладацького методу Максима Рильського з позицій когнітивного перекладознавства та запропонованих Пітером Ньюмарком принципів комунікативного підходу до перекладу текстів художнього стилю. Дослідження ставить собі за мету змодельовати процес мисленнєвої діяльності перекладача у процесі інтерпретації на українську п'єс англійського драматурга Вільяма Шекспіра „Король Лір” та „Дванадцята ніч”. Актуальність дослідження зумовлюється потребою окреслити основні особливості перекладацького методу класика українського художнього перекладу задля подальшого розвитку теоретичних та практичних засад українського перекладознавства. Здійснені авторами статті теоретичні розвідки показали, що попри зростаючий інтерес до персони М. Рильського як перекладача, сьогодні є недостатньо публікацій, присвячених перекладам М. Рильського з англійської мови. Більшість таких досліджень зосереджуються на перекладах М. Рильського з французької та слов'янських мов. Поставлена даним дослідженням мета досягається за допомогою емпіричних засобів, що втілюються в аплікації таких практичних методів, трансформаційний аналіз, когнітивне моделювання та кількісний підрахунок. Таким чином, дослідження складається із двох рівнів аналізу — перекладацького та когнітивного. У ході перекладацького аналізу дослідниками розглядаються застосовані перекладачем трансформації, процедури та перекладацькі стратегії на різних мовних рівнях — формальному лексичному, лексико-семантичному, лексико-граматичному, граматичному та стилістичному. Когнітивний аналіз становить другу частину практичного дослідження та базується на методі фреймового моделювання, метою якого є визначити когнітивний асонанс та дисонанс між першотворами та текстами перекладу. Результати дослідження свідчать, що перекладацький метод Максима Рильського передбачає максимальне наближення твору до реципієнта. Трансформаційний потенціал мовних засобів перекладача ефективно відтворює авторські інтенції на різних когнітивних рівнях, але така інтерпретація не завжди передбачає вдале відтворення специфічних реалій та комедійних фрагментів, що базуються на співзвучності слів у мові оригіналу.

Ключові слова: *когніція, когнітивне моделювання, трансформація, переклад, інтерпретація, когнітивна модель, „вірний переклад”.*

I. ВСТУП

Максим Тадейович Рильський – поет, перекладач, академік, член „п'ятірного грона” українських неокласиків, теоретик художнього перекладу та дослідник у галузях лінгвістики та перекладознавства.

Як теоретик М. Рильський досліджував художньо-поетичний переклад (*Рильський, 1987, с. 239*). Будучи переконаним, що переклад це „< ... > один із засобів вигострення літературної зброї письменника” (*Рильський, 1987, с. 321*) та покладаючись на візію, що перекладач поезії повинен сам володіти поетичним хистом, М. Рильський запропонував концепцію *вірного перекладу* (*Рильський, 1987, с. 240*), яку вчений вважав основоположною, на протигагу перекладацькій адекватності (*Руда, 2005, с. 6*).

Актуальність дослідження полягає в потребі виявити та систематизувати основні особливості перекладацького методу одного з теоретиків українського художнього перекладознавства з метою дослідження різних підходів до перекладу художнього тексту з англійської на українську та подальшої розробки рекомендацій для перекладачів-початків. Вважаємо, що, аби виявити основні ознаки методу *вірного перекладу* М. Рильського, потрібно

дослідити когнітивні процеси при створенні перекладів „Короля Ліра” та „Дванадцятої ночі”, спираючись на поняття когнітивної сутності перекладу.

Н. І. Голубенко стверджує, що вивчення когніції при перекладі зумовлене складністю відтворення концептуального світу при перекладі, що є особливо помітним саме в художніх текстах, які відбивають концепти культури та мови, для відтворення яких перекладачу необхідно вдаватися до пошуку позамовних чинників (Голубенко, 2019, с. 134).

Е. Д. Ахмедова також розглядає перекладацьку стратегію з когнітивної перспективи як „< ... > ментальний план дій < ... >, що ґрунтується на розумовій діяльності людини, < ... > що задіяна для вирішення певної проблеми перекладача і залежить від його ментальних здібностей та інших психологічних факторів” (Ахмедова, 2023, с. 47) та як „когнітивно-комунікативну діяльність < ... > для вирішення поставленої перекладацької задачі або проблеми < ... > задля утворення комунікативно успішного перекладу, який буде так само комфортно сприйматися реципієнтом, як і оригінал” (Ахмедова, 2023, с. 53).

Р. М. Муньйоз описує два підходи до вивчення когнітивного аспекту в перекладі: *обчислювальне перекладознавство (computational translatology)* та *когнітивне перекладознавство (cognitive translatology)*. За першим підходом, реальність розглядається як зовнішня сутність, а розум / свідомість — щось відмінне від мозку, тоді як з точки зору когнітивного перекладознавства, розум виникає не з мозку, а із „<...> взаємодії мозку зі світом” (Муньйоз, 2017, с. 561; 564).

М. І. Литвин вважає, що розуміння мовних одиниць у контексті, яке й реалізується у когнітивній функції перекладу, є необхідністю для правильної інтерпретації вихідного тексту (Литвин, 2021 с. 91).

М. Р. Ткачівська та Р. М. Щерба наголошують на важливості врахування когнітивного запасу читача, нехтування яким неминуче призводить до втрат при перекладі художнього тексту (Ткачівська, 2022, с. 204).

Отже, когнітивну сутність перекладу фахівці розглядають насамперед як вміння перекладача відтворити концептуальний простір оригіналу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливості перекладацького методу М. Рильського стали об’єктом для розвідок як українських, так й іноземних дослідників, серед яких В. П. Агеева (2023), О. Л. Башманівський (2014), Я. В. Бойко (2023), О. О. Данилова (2020), Ніколь Дзюб (2020), М. Зарєбіна (1998), І. М. Куліш (2021), Т. В. Ліхтей (2022), Х. І. Онішечко (2022), О. В. Ребрій (2020), М. В. Стріха (2020) Т. М. Чумак (2021) та інші.

У своїй праці О. Л. Башманівський, який досліджує практики комунікативного перекладу і підході М. Рильського, посилаючись на аналіз В. В. Коптілова, доходить висновку, що при перекладі „Короля Ліра” М. Рильському добре вдалося відтворити національний колорит, втім доместикація там не завжди є доречним інструментом, адже як її наслідок спостерігаємо „унікання шекспіризмів, рідке звернення до рвучких інтонаційних зламів, калькування фразеологізмів та створення більш стриманого тону драми” (Башманівський, 2014, с. 4). Т. В. Ліхтей відзначає перекладацьку універсальність М. Рильського, що виявляється у його продуктивній роботі над перекладами з багатьох неспоріднених мов, зокрема у популяризації словацької поезії (Ліхтей, 2022, с. 206-208). М. Зарєбіна зауважує брак поетичності при перекладі „Пана Тадеуша” (Зарєбіна, 1998 с. 77), а Н. Дзюб акцентує на тому, що поетична майстерність та вмiле володіння стилістичними засобами дозволяли М. Рильському вдало створювати атмосферу своїх ліричних творів при перекладі з французької (Дзюб, 2022, с. 119). М. В. Стріха називає М. Рильського корифеєм українського художнього перекладу (Стріха, 2020, с. 6) та „< ... > живою сполучною ланкою між „розстріляним відродженням” і < ... > „шістдесятництвом” (Стріха, 2020, с. 212).

Спостерігаємо брак комплексних досліджень стратегій М. Рильського у перекладі з англійської мови, тому вважаємо за доцільне провести комплексний когнітивний аналіз перекладів „Короля Ліра” та „Дванадцятої ночі”.

Мета дослідження полягає у моделюванні мисленнєвої діяльності перекладача та визначенні когнітивного дисонансу та консонансу у перекладі конотативно забарвлених одиниць текстів оригіналу. Для досягнення мети виконуємо такі **завдання**:

- створення когнітивного модуля перекладу на матеріалі трансформаційного аналізу конотативно забарвлених одиниць;
- визначення ступеня впливу суб'єктивної інтерпретації;
- окреслення трансформаційного потенціалу української мови у перекладах з англійської у виконанні М. Рильського.

Матеріали дослідження. Для визначення особливостей когнітивного процесу М. Рильського при перекладі „Короля Ліра” та „Дванадцяті ночі” було укладено картотеку із 1843 функціональних одиниць текстів-оригіналів та такої ж кількості їхніх відповідників у перекладах. Під функціональними одиницями маємо на увазі речення, в яких були виявлені перекладацькі трансформації.

Методи дослідження. Спираючись на метод трансформаційного аналізу, запропонований В. Д. Бяликом (*Бялик, 2016*), окреслюємо застосовані М. Рильським процедури та визначаємо доцільність цих процедур для дотримання перекладацької стратегії та обґрунтовуємо їхнє значення для збереження концептуальної картини оригіналу. За допомогою методів кількісного підрахунку визначаємо основні тенденції застосованих перекладачем процедур. Досліджуємо сприймання і розуміння М. Рильським текстів оригіналу, використовуючи методіку когнітивного моделювання. Побудова когнітивного модулю спирається на методіку фреймового моделювання. За І. А. Бехтою, фрейм є мінімальним описом, „<...> який зберігає сутність репрезентуючого об'єкта, уможливаючи його виокремлення з довкілля” (*Бехта, 2003, с. 13–14*). Фреймові моделі нашого дослідження будуємо за методикою Я. В. Бойко, яка виокремлює такі смислові компоненти, з яких формується концептуальний зміст оригіналу та перекладу: референція, емотивність, образність, оцінність, стилістичне забарвлення (*Бойко, 2022, с. 254*).

Спираючись на методіку Я. В. Бойко (*Бойко, 2023*), визначаємо трансформаційний потенціал української мови як інструменту передачі ідейно-естетичних і культурних особливостей творів В. Шекспіра. Для цього визначаємо, за допомогою яких перекладацьких трансформацій М. Рильському вдалося створити когнітивні еквіваленти, когнітивні аналоги та когнітивні варіанти.

II. РЕЗУЛЬТАТИ ТА ОБГОВОРЕННЯ

Переклад варто розглядати як когнітивний процес, основні завдання якого не можуть вважатися досягнутими, якщо при інтерпретації не вдалося відтворити концептуальний простір оригіналу. Фреймова структуризація тексту дозволяє перекладачу відтворити співвідношення між різними елементами оригіналу в перекладі, і так можемо оцінити когнітивний консонанс та дисонанс, якого М. Рильському вдалося досягти при створенні копій спродукованих автором оригіналу сегментів мовою перекладу.

1. Сприймання і розуміння тексту оригіналу. Сприймання і розуміння тексту оригіналу М. Рильським визначаємо через встановлення кореляцій між когнітивним консонансом та дисонансом при перекладі конотативно забарвлених одиниць. За методикою фреймового моделювання, кожна така одиниця складається з певних смислових компонентів, або ж слотів, із співставності яких у тексті перекладу та оригіналу й випливає висновок про створення М. Рильським когнітивного консонансу або дисонансу та відтворення ним оригінальної когнітивної моделі при перекладі.

(1) „*A love that makes breath poor and speech unable” (Шекспір, 1901, с. 27) – „Щоб виявити всю мою любов – / Бліді слова, безсилий голос людський” (Рильський, 1964, с. 12)*

(2) „*If music be the food of love, play, on” [Шекспір, 1916, с. 1] – „Як музика – це пристрасті пожива, / То грайте” [Рильський, 1986, с. 173].*

В обох випадках спостерігаємо, що для передачі метафор М. Рильський застосовує перmutацію та модуляцію. У фрагменті 1 відслідковуємо, що референтність обох метафор пов'язана із процесами, в які залучені дихальні шляхи. Обидві одиниці передають емоцію жалю та образність браку слів для висловлення любові героїні з нейтральною оцінністю з боку автора. Запропонована М. Рильським когнітивна модель для *speech unable* – *безсилий голос* повторює ту саму референтність, емотивність, образність та оцінність, однак когнітивна модель одиниці „*бліді слова*” відрізняється від оригінальної „*breath poor*”, адже вона ґрунтується на відмінній від оригінальної референтності (дихальний процес $\neq$ мовна одиниця).

Причину зміни когнітивної моделі у цій метафорі можемо пояснити тим, що в українського читача нестача чогось, що не стосується матеріального, асоціюється з хворобливістю, кволістю, блідістю, тоді як прямий словниковий відповідник до англійського *poor* — *бідний*, виражає радше матеріальну нестачу.

У прикладі 2 фіксуємо повне відтворення когнітивної моделі, де референтним компонентом є ТЕ, ЩО ЗАБЕЗПЕЧУЄ ПРИСТРАСТЬ, емотивність – ВІДСУТНЯ, образність – ЛЮБОВ, оцінність – ВІДСУТНЯ, стилістичне забарвлення – НЕЙТРАЛЬНЕ.

Розгляньмо також відтворення моделей фреймів у фразеологічних висловах:

(3) „*Why, this is very midsummer madness.*” [Шекспір, 1916, с. 57] – „*Та це справжнє божевілья!*” (Рильський, 1986, с. 219).

У фрагменті 3 вважаємо, що калькування є ефективним способом збереження когнітивної моделі. Хоча англійський вислів „*midsummer madness*” є сталим та означає дурну, екстравагантну поведінку, його відтворення через прямий словниковий еквівалент „*божевілья*” зберігає ту ж образність та емотивність, і при цьому прямий еквівалент дозволяє зберегти оригінальну референтність.

Спостерігаємо також, як перекладач калькує фразеологічний вислів „*as a crab's like an apple*” – „*як кислиця на яблуко*”, який передає образ НЕСХОЖОСТІ, і тим самим повністю зберігає когнітивну модель для українського читача. Калькування цієї конструкції у перекладі ми пов'язуємо з тим, що референти „*кислиця*” та „*яблука*” є інтуїтивно знайомими для українського читача, тому він може зрозуміти образність висловлювання.

Розгляньмо також приклад зміни когнітивної моделі, яку ми вважаємо факультативною, тобто такою заміною, що не впливає з розбіжності між концептуальними картинками мови оригіналу та мови перекладу:

(4) „*My life I never held but as a pawn*” (Шекспір, 1901, с. 30) – „*Життям своїм я завжди вам служив*” (Рильський, 1964, с. 18).

Тут М. Рильський зберігає емотивність, оцінність, стилістичне забарвлення та образність СЛУГИ, але нехтує референтністю, змінюючи референт ПШАКА/ФІГУРИ на референт СЛУЖБИ.

Для більш наочного розуміння застосованого нами методу когнітивного моделювання наводимо ілюстровану схему фреймового моделювання концептуального змісту проаналізованої вище одиниці (див. рис. 1).

Отже, спостерігаємо, що у своїй інтерпретації М. Рильський мав на меті зробити тексти перекладу якомога ближчими для українського читача.

2. Трансформаційний потенціал української мови як інструмент передачі ідейно-естетичних і культурних особливостей творів В. Шекспіра. Для створення повних когнітивних еквівалентів перекладач повинен вдаватися до трансформацій на формальному лексичному рівні. Згідно з даними проведеного нами трансформаційного аналізу, М. Рильський застосовував транскрибування, транслітерацію, змішане та адаптивне транскодування у перекладах „Короля Ліра” та „Дванадцяті ночі”. Фіксуємо 44 одиничних трансформацій на формальному лексичному рівні у перекладі „Короля Ліра” та 67 – у перекладі „Дванадцяті ночі”. Відтворення повних когнітивних еквівалентів ілюструємо фрагментами 5 та 6:

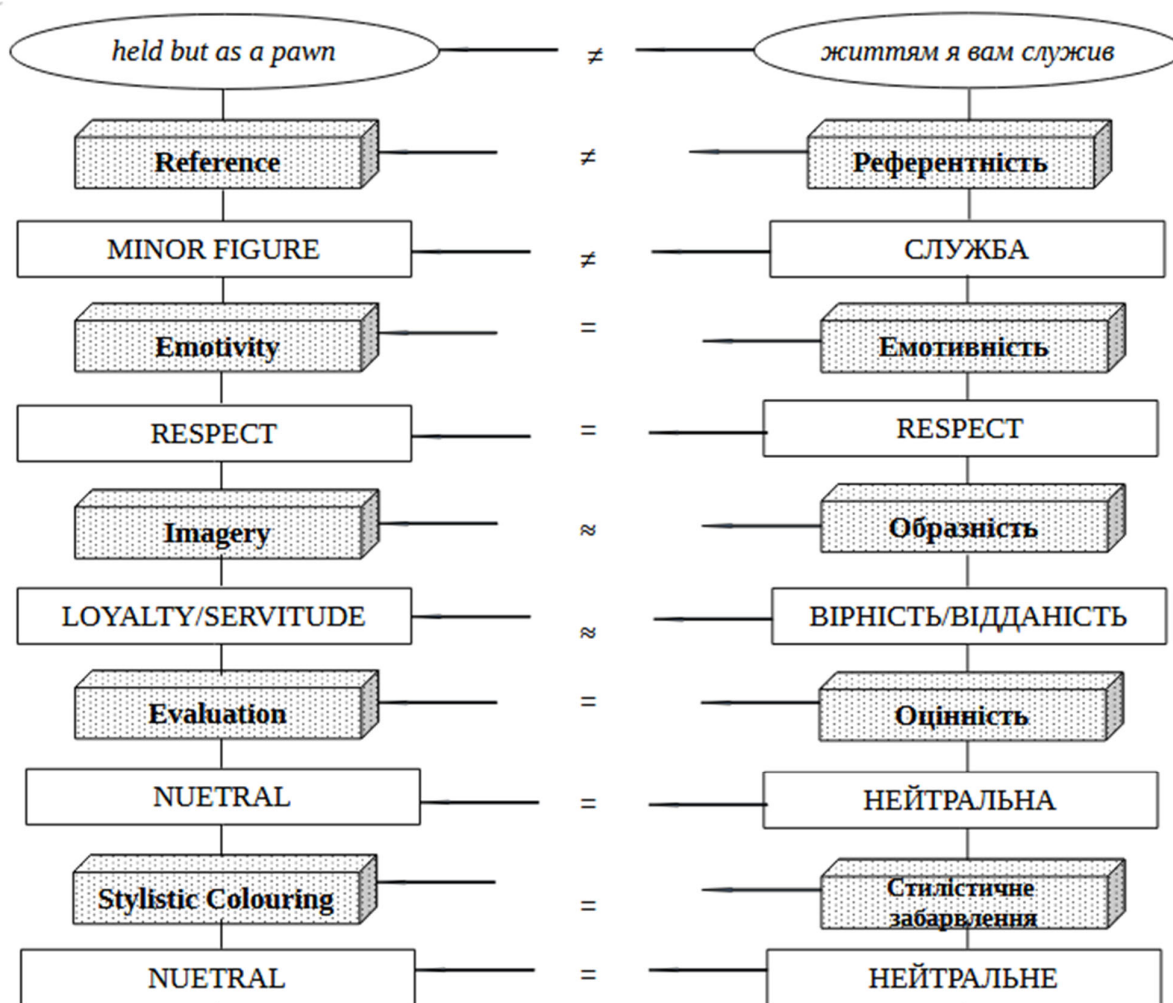

Рис. 1 Фреймове моделювання концептуального змісту конотативної одиниці

(5) „*Fortune, good night: smile once more*” (Шекспір, 1901, с. 69) – „А ти, фортунно, / Ясніше усміхнися нам. Добраніч!” (Рильський, 1964, с. 80).

(6) „*If all the devils of hell be drawn in little, and Legion himself possessed him, yet I'll speak to him.*” (Шекспір, 1916, с. 58) – „Нехай усі дияволи з пекла вселилися в нього, нехай цілий легіон їх заволодів ним, я однаково з ним говоритиму” (Рильський, 1986, с. 220).

Конкретно у цьому випадку когнітивна модель перекладу повністю зберігає когнітивну модель оригіналу – його референційний, емотивний, оцінний, образний та стилістичний компоненти – проте змінює синтаксичну структуру та порядок слів у реченні. У перекладах обох п'єс загалом фіксуємо 143 випадки перестановки. Ще одним інструментом досягнення часткової когнітивної еквівалентності є транспозиція, яку фіксуємо у 75 випадках.

Фіксуємо також застосування М. Рильським у перекладах когнітивних аналогів обох типів: стилістичних – що передають нове стилістичне забарвлення, та функціональних – що більшою мірою зосереджуються на функціонально-комунікативному аспекті функціональних одиниць оригіналу, тобто відтворюють той самий ступінь емотивності та образності.

(7) „*Vex not his ghost*” (Шекспір, 1901, с. 146) – „Не тривож його душі” (Рильський, 1964, с. 209).

За Marriame-Webster, „ghost” можемо визначати як „*The soul of a dead person believed to be an inhabitant of the unseen world or to appear to the living in bodily likeness*” (Marriame).

У прикладі бачимо, що перекладач вдається до диференціації, чим створює функціональний когнітивний аналог, адже стилістичне забарвлення лексичної одиниці, як і її образність СМЕРТІ, залишається незмінною в перекладі.

Приклад застосування М. Рильським стилістичного когнітивного аналога наводимо нижче:

(8) „...*how many fruitless pranks / This ruffian hath botch'd up*” (Шекспір, 1916, с. 72) – „*І я тобі багато розкажу / Про жарти й фіглі бовдура того*” (Рильський, 1986, с. 231).

Спостерігаємо, як у своєму перекладі М. Рильський вдається до комбінації модуляції та експресивізації, чим змінює стилістичне забарвлення з нейтрального, на розмовне. Отже, для створення когнітивних аналогів перекладач вдається до лексико-семантичних та стилістичних трансформацій. У обох перекладах загалом ми фіксуємо 772 випадки застосування лексико-семантичних трансформацій, та 111 – стилістичних.

Що стосується когнітивних варіантів, то їх у перекладах М. Рильського зустрічаємо також у формі антонімічного та описового перекладу та компенсації.

(9) „*Have follow'd your sad steps*” (Шекспір, 1901, с. 145) – „*Я вас не покидав / Ані на крок*” (Рильський, 1964, с. 208).

У прикладі 9 спостерігаємо, як за допомогою комбінації компенсації та антонімічного перекладу М. Рильський відтворює референт, емотивність та образність когнітивного модуля оригіналу, але при цьому через заперечну частку змінює оцінність на негативну, чим створює оцінний когнітивний варіант.

Втім, відзначаємо, що трансформаційного потенціалу української мови вистачило не на всі перекладацькі виклики. Найперше зауважуємо, що лаконічних і повних еквівалентів бракує складним складеним лексичним конструкціям, які Шекспір використовує для опису дійових осіб.

(10) „*She did commend my yellow stockings of late, isa she did praise my leg being crossed-gartered*.” (Шекспір, 1916, с. 43) – „*Недавно вона хвалила мої жовті панчохи і те, що мої підв'язки перехрещені*” (Рильський, 1986, с. 207).

(11) „*Nor are those empty-hearted whose low sound / Reverbs no hollowness*.” (Шекспір, 1901, с. 30) – „*Не мени за інших любить і шанує, / І не жорстока та, чії слова / Хоч тихі, та від повного йдуть серця*.” (Рильський, 1964, с. 18).

З прикладів бачимо, що для передачі змісту таких лексем перекладачу треба вдаватися до компенсації. Втім, вважаємо, що через таку трансформацію втрачається образність лексичної одиниці, яка передається у ядрі обох її складових частин.

Зауважуємо також, що трансформаційний потенціал української мови обмежений у передачі гри слів, що базується на полісемії та співзвучності.

(12) „*Dost thou know the difference, my boy, between a bitter fool and a sweet fool?*” (Шекспір, 1901, с. 48). – „*А знаєш ти різницю, приятелю, між гірким і солодким дурнем?*” (Рильський, 1964, с. 47).

У прикладі 12 блазень грається із багатозначністю слова „fool”, яке в англійській мові позначає як блазня, так і дурня. За допомогою цього трюка вже у наступному фрагменті блазень називає різницю між блазнем і дурнем („*Цей – ось в одязі рябім, / Інший дурень – поруч з ним*” (Рильський, 1964, с. 47)), але зберегти цей самий ефект при перекладі неможливо через відсутність в українській мові лексичних зв'язків між словами „блазень” і „дурень”.

(13) „*and thus makes she her great P's*” (Шекспір, 1916, с. 40)

На прикладі фрагмента 13, спостерігаємо, що перекладач не вдався до компенсації для збереження комічного ефекту. Шекспір грається на співзвучності „P's” та „piss” (укр. мочитися), чим створює комічний ефект сприйняття недолугого Мальволіо. М. Рильський

повністю уникає цього фрагмента і не компенсує його комічного ефекту, викликаного співзвучністю.

Ілюстрацію виявлених нами перекладацьких труднощів, застосованих М. Рильським шляхів їх подолання та проблемністю цих методів наводимо у таблиці 1.

Таблиця 1

Перекладацькі труднощі (за М. Рильським)

Атрибут першотвору	Значення для концептуального простору оригіналу	Запропоновані М. Рильським способи відтворення	Проблематичність обраних методів
Складні складені лексичні конструкції	- посилена образність - лаконічність опису	- компенсація - декомпресія - описовий переклад - антонімічний переклад	Втрата образності / лаконічності
Полісемантичні слова	- комічний ефект	- прямий словниковий відповідник - диференціація	Втрата комічного ефекту
Співзвучність	- комічний ефект	- компенсація - упушення	Втрата комічного ефекту
Реалії шекспірівських часів	- комічний ефект - відтворення оригінальної епохи - комунікативний вплив	- прямий словниковий відповідник - компенсація - диференціація - модуляція	Відірваність читача перекладу від часової епохи автора оригіналу

Проблеми трансформаційного потенціалу української мови для відтворення стилістично забарвлених атрибутів творів В. Шекспіра

Отже, спостерігаємо, що при передачі конотативно зумовлених одиниць першотвору у перекладі неодмінно будуть втрати. Таким чином можемо зробити проміжний висновок, що задля збереження всіх атрибутів тексту оригіналу перекладачеві доцільно заглиблюватися у концептопростір оригінальної епохи та, якщо дозволяє жанр та форма твору, вдаватися до описового перекладу.

III. ВИСНОВКИ

Спираючись на дані, отримані в результаті трансформаційного аналізу та фреймового моделювання, підсумовуємо, що у перекладах М. Рильського простежується намір зробити текст перекладу максимально близьким та зрозумілим для читача. Цей висновок впливає із частого застосування перекладачем компенсації та інших лексико-семантичних трансформацій для смислової передачі концептуального змісту сталих фразеологічних та ідіоматичних конструкцій.

Також констатуємо, що українська мова М. Рильського має достатній трансформаційний потенціал для відтворення когнітивних модулів оригіналу на різних рівнях, втім, проблемним є переклад реалій, полісемантичних слів зі збереженням комічного ефекту та каламбурів.

Враховуючи кількісні показники проведеного раніше трансформаційного аналізу, спостерігаємо, що найчастіше М. Рильський моделював когнітивні варіанти. Цю тенденцію у

досліджуваних перекладах М. Рильського пов'язуємо зі структурними відмінностями англійської та української мов, а також із продиктованими принципами *вірного перекладу* вибором стратегії доместикації для створення максимально схожого ефекту на українського реципієнта.

Перспективу подальших досліджень вбачаємо у аналізі етапу девербалізації для розуміння адекватності відтворення смислу авторського повідомлення у оригінальному концептопросторі та розгляді процедур для переформулювання тексту оригіналу на основі концептуального розуміння перекладачем.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

- Ахмедова Е. Д. Стратегії і методи англо-українських перекладів художніх порівнянь: когнітивний аналіз. дис. ... док. філософії. Харків. нац. ун-т. ім. В. Н. Каразіна. Харків, 2023. 211 с.
- Башманівський О. Л. Ознаки комунікативного перекладу творів М. Рильського на перекладі трагедії „Король Лір”. *Вітражі: зб. матеріалів викладацько-студентських наук. семінарів*. Житомир : Вид-во ЖДУ. 2014 р.
- Бехта І. А. Фреймова організація художнього дискурсу. *Мова. Культура. Бізнес*. Вип. 1, 2003. С. 12–20.
- Бойко Я. В. Конструювання когнітивно-дискурсивної моделі діяхронної множинності перекладів як інтерпретаційно-евристична діяльність. *Вісник у-ту ім. А. Нобеля. Філологічні науки*. Вип. 2 (24), 2022. С. 249–258.
- Бялик В. Основи теорії перекладу = Fundamentals of Translation Theory : навчальний посібник для студентів факультетів іноземних мов. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2016. 376 с
- Вільям Шекспір. *Дванадцята ніч, або як собі хочете*. Переклад з англійської: Максим Рильський // Вільям Шекспір. Твори в шести томах: Том 4. Київ: Дніпро. 1986, 678 стор.: С. 172–248
- Голубенко Н. І. Когнітивні особливості перекладу художнього тексту. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного у-ту*. Філологія, Вип. 38 (1), 2019. С. 134–137.
- Литвин М. І. Інтерпретативний підхід до процесу художнього перекладу (на матеріалі українського перекладу детективної новели Гілберта Честертона „Відсутність пана Гласса”). *Мовознавчий вісник*, № 31, 2021. С. 89–93.
- Ліхтей Т. В. Рильський як перекладач та популяризатор словацької поезії. *Закарпатські філологічні студії*. 2022. Вип. 26, т. 1. С. 206–211.
- Рильський М. Т. Зібрання творів: у 20 т. / гол. ред. Л. М. Новиченко. Київ : Наукова думка, 1987. Т. 16. 600 с.
- Руда Т. П. Максим Рильський як теоретик перекладу. *Народна творчість на етнологія*. 2005 р., №4. С. 4–9.
- Стріха М. В. Український переклад і перекладачі: між літературою і націєтворенням : монографія. Київ: Дух і Літера, 2020. 520 с.
- Стріха М. В. Максим Рильський та „українізація” опери. *Народна творчість та етнологія*. 2020 р., 2 (384). С. 5–20.
- Ткачівська М. Р., Щерба Р. М. Переклад крізь призму міжкультурної комунікації. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного у-ту*. Сер. : Філологія. 2022, № 57. С. 202–207.
- Уільям Шекспір. *Король Лір*. Переклад з англійської: Максим Рильський // Уільям Шекспір. Твори в трьох томах: Том 3. Київ: Дніпро. 1964, 648 стор.: С. 5-210
- Boiko, Yana. Diachronic Plurality in Translation of Shakespeare's Plays: A Cognitive-Discursive Perspective. *Cognition, communication, discours*, 2023, #26. P. 41–67.
- Dziub, Nikol. La musique réduite au silence : Chopin chez deux écrivains ukrainiens (Lessia Oukraïnka, Maxime Rylski). *Université de Haute-Alsace*, 2020. P. 111–122.
- Merriam-Webster. URL: <https://www.merriam-webster.com/> (дата звернення: 26.09.2024).
- Ricardo Muñoz Martín. Looking Toward the Future of Cognitive Translation Studies. *Moving Forward*, 2017. P. 555–572.
- Shakespeare, William. *King Lear*. The University Society, New York, 1901. 207 p.
- Shakespeare, William. *Twelfth Night or What You Will*. D. C. Heath and Company, 1916. 162 p.
- Zarebina, Maria. O przekładach „Pana Tadeusza” na języki słowiańskie. *Uniwersytet Opolski : Stylistyka VII*. 1998. P. 67–92.

REFERENCES

- Akhmedova E. D. Stratehii i metody anhlo-ukrainskykh perekladiv khudozhnykh porivnian: kohnityvnyi analiz. [Strategies of English-Ukrainian translations of fiction similes: cognitive analysis] dys. ... dok. filosofii. : 035.03 / Kharkiv. nats. un-t. im. V. N. Karazina. Kharkiv, 2023. 211 s.
- Bashmanivskiy O. L. Oznaky komunikatyvnoho perekladu tvoriv M. Rylskoho na perekladi trahedii „Korol Lir”. [Communicative translation features in “King Lear” translation by M. Rylskiy] *Vitrazhi: zb. materialiv vykladatsko-studentskykh nauk. seminariv*. Zhytomyr : Vyd-vo ZhDU. 2014 r.
- Bekhta I. A. (2003) Freimova orhanizatsiia khudozhnoho dyskursu. [Frame organization of the cognitive discourse] *Mova. Kultura. Biznes*. Vyp. 1, S. 12–20.
- Boiko Ya. V. (2022) Konstruiuvannia kohnityvno-dyskursyvnoi modeli diakhronnoi mnozhynnosti perekladiv yak interpretatsiino-evrystychna diialnist. [Construction of cognitive-discursive model of diachronic plurality in translation as interpretative-heuristic activity] *Visnyk u-tu im. A. Nobelia. Filolohichni nauky*. Vyp. 2 (24), S. 249–258.
- Bialyk V. (2016) *Osnovy teorii perekladu [Fundamentals of Translation Theory] : navchalnyi posibnyk dlia studentiv fakultetiv inozemnykh mov*. Chernivtsi : Chernivetskyi nats. un-t, 376 s
- Viliam Shekspir. (1986) Dvanadtsiata nich, abo yak sobi khochete. [Twelfth night or what you will] *Pereklad z anhliiskoi: Maksym Rylskiy // Viliam Shekspir. Tvory v shesty tomakh: Tom 4*. Kyiv: Dnipro. 678 stor.: S. 172–248
- Lytvyn M. I. Interpretatyvnyi pidkhid do protsesu khudozhnoho perekladu (na materialy ukrainskoho perekladu detektyvnoi novely Gilberta Chestertona „Vidsutnist pana Glassa”). [Interpretive approach to the process of literary translation (based on the Ukrainian translation of Gilbert Chesterton's detective story "The Absence of Mr. Glass")] *Movoznavchyi visnyk*, № 31, 2021. S. 89–93.
- Holubenko N. I. (2019) Kohnityvni osoblyvosti perekladu khudozhnoho tekstu. [Cognitive features of the translation of fiction text] *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho u-tu. Filolohiia*, Vyp. 38 (1), 2019. S. 134–137.
- Likhtei T. V. Rylskiy yak perekladach ta populiaryzator slovatskoi poezii. [Maksym Rylskiy as a translator and promoter of Slovak poetry] *Zakarpatski filolohichni studii*. 2022. Vyp. 26, t. 1. S. 206–211.
- Rylskiy M. T. (1987) *Zibrannia tvoriv: u 20 t. [Collected works in 20 volumes: volume 16]* / hol. red. L. M. Novychenko. Kyiv : Naukova dumka, T. 16. 600 s.
- Ruda T. P. (2005) Maksym Rylskiy yak teoretik perekladu. [Maksym Rylskiy as a theorist of translation] *Narodna tvorchist na etnolohiia*, №4. S. 4–9.
- Strikha M. V. *Ukrainskyi pereklad i perekladachi: mizh literaturoiu i natsiietvorenniam : monohrafiia. [Ukrainian translation and translators: between literature and nation-building]* Kyiv : Dukh i Litera, 2020. 520 s.
- Strikha M. V. Maksym Rylskiy ta „ukrainizatsiia” opery. [Maksym Rylskiy and the "Ukrainization" of opera] *Narodna tvorchist ta etnolohiia*. 2020 r., 2 (384). S. 5–20.
- Tkachivska M. R., Shcherba R. M. *Pereklad kriz pryzmu mizhkulturnoi komunikatsii. [Translation through the lens of intercultural communication]*. *Nukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho u-tu. Ser. : Filolohiia*. 2022, № 57. S. 202–207.
- Uiliam Shekspir. (1964) *Korol Lir. Pereklad z anhliiskoi: Maksym Rylskiy [King Lear. From English translated by Maksym Rylskiy]* // Uiliam Shekspir. *Tvory v trokh tomakh: Tom 3*. Kyiv: Dnipro. 1964, 648 stor.: S. 5-210
- Boiko, Yana. (2023) Diachronic Plurality in Translation of Shakespeare’s Plays: A Cognitive-Discursive Perspective. *Cognition, communication, discours*, #26. P. 41–67.
- Dziub, Nikol. *La musique réduite au silence : Chopin chez deux écrivains ukrainiens (Lessia Oukraïnka, Maxime Rylski)*. *Université de Haute-Alsace*, 2020. P. 111–122.
- Merriam-Webster. URL: <https://www.merriam-webster.com/> (data zvernennia: 26.09.2024).
- Ricardo Muñoz Martín. (2017) Looking Toward the Future of Cognitive Translation Studies. *Moving Forward*. P. 555–572.
- Zarebina, Maria. *O przekładach „Pana Tadeusza” na języki słowiańskie. Uniwersytet Opolski : Stylistyka VII*. 1998. P. 67–92.

Отримано: 21 жовтня 2024 р.

Прорецензовано: 21 листопада 2024 р.

Прийнято до друку: 4 грудня 2024 р.